

Tammela

MUSTIALA

Arkeologinen inventointi navettakokonaisuuden suunnittelu- alueella 2014

11.6.2014

Laatinut: FM Kalle Luoto

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	2
3	Perustietoa inventointialueesta	3
4	Inventointityö.....	4
4.1	Valmistelu ja esityöt	4
4.2	Maastotyö.....	6
4.2.1	Koekuopat	8
	Taulukko 1. Koekuopat.	8
5	Havainnot.....	9
5.1	Mustiala Kuivuri [uusi kohde] työ- ja valmistuspaikat, viljelmät, riihen paikka	11
5.2	Runkomäentie [uusi kohde] irtolöydöt, löytöpaikat	13
	Lähteet.....	14

KARTAT

Kartta 1. Tutkimusalueen sijainti. MK 1 : 100 000.....	2
Kartta 2. Tutkimusalueen sijainti. Mk 1 : 20 000.....	3
Kartta 3. Koekuoppien sijainti. MK 1 : 2500.....	7
Kartta 4. Havainnot, MK 1 2500.'	10
Kartta 5. Luonnoskartta kohteesta "Mustiala Kuivuri". MK 1 : 200.	12

Taustakartat:

Maanmittauslaitoksen Maastotietokannan 04/2014 aineistoa

http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata_lisenssi_versio1_20120501

Kuva 1. Markus Kankkunen kaivamassa koekuoppaa pellolle.

TAMMELA, MUSTIALA, ARKEOLOGINEN INVENTOINTI 2014

Tutkimuksen laji	Tarkkuusinventointi
Tutkimuslaitos:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Inventoija:	tutkija: FM Kalle Luoto apulaistutkija: FM Markus Kankkunen 28.4.2014 Maastotöihin osallistui kiinteistömestari Jyrki Fält
Kenttätyöaika:	27. ja 28.4.2014
Peruskartta:	PK 2113 07 Tammela
Tutkimusten rahoittaja:	Hämeen ammattikorkeakoulu, kiinteistöpäällikkö Tuomas Salonen, Viisamäentie 35 A, 13100 Hämeenlinna Arkkitehtitoimisto Kaipainen Oy, Viipurintie 4 A, 13200 HÄMEENLINNA
Alkuperäinen tutkimuskertomus:	Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy
Muinaisjäännöskohteet: Lähiympäristön kohteita:	Mustiala (Mwstiala), asuinpaikat Mustiala, löytöpaikat Mustialan krouvi, työ- ja valmistuspaikat Mustialanlammi 1, asuinpaikat Mustialanlammi 2, löytöpaikat
Muinaisjäännöskohteet: Uudet kohteet	Tammela Kuivuri, työ- ja valmistuspaikat, viljelmät, riiden paikka (alueen ulkopuolella) Tammela Runkomäentie, löytöpaikat
Löydöt:	KM 39902, diar. 11.6.2014; - kiviesineen katkelma (mahdollinen kivikirveen katkelma)
Aikaisemmat tutkimukset:	<ul style="list-style-type: none">• Enqvist Johanna 2006. Arkeologisen kulttuuriperinnön täydentävät selvitykset Hämeessä 2005–2006. Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi Tammelan kunnan alueella 16.–21.9. 2005. Museovirasto, rakennushistorian osasto.• Pesonen, Petro 2006: Tammelan arkeologinen inventointi. Museovirasto.• Kuusela Jari-Matti & Tiilikkala Jasse 2009: Tammelan rautakauden periodi-inventointi 2009. Turun yliopisto.

Pohjakartta: Maanmittauslaitos 04/2014. Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto.

Kuva 2. Koekuoppien kaivutyötä pellon pohjoisosassa.

1 Johdanto

Arkkitehtitoimisto Kaipainen Oy on suunnitellut Mustialan maatalousoppilaitoksen alueelle sijoittuvaa uutta navettaa. Suunnitelmista antamassaan lausunnossa Museovirasto (MV/12/05.01.02/2014) edellytti arkeologinen tarkkuusinventointia uuden navetan rakennuspaikalla ennen rakennustöihin ryhtymistä.

Mustialan maanviljelysopisto on maamme vanhin maatalousoppilaitos. Se perustettiin autonomian aikana valtion toimesta edistämään maanviljelystä Suomessa. Mustialan oppilaitoksen alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY2009) sekä valtakunnallisesti arvokas Mustiala-Porras-Kaukolanharju -niminen maisema-alue. Mustialan oppilaitoksen alueella on myös monia muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Inventoinnin maastotyöt toteutettiin 27. ja 28.4.2014 ja niihin osallistuivat arkeologit FM Kalle Luoto ja FM Markus Kankkunen. Rakennusalueella ei havaittu kiinteää muinaisjäännöstä.

Kartta 1. Tutkimusalueen sijainti. MK 1 : 100 000.

Kartta 2. Tutkimusalueen sijainti. Mk 1 : 20 000.

3 Perustietoa inventointialueesta

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy teki 28. ja 29.4.2014 arkeologisen tarkkuusinventoinnin Tammelan Mustialan maatalousoppilaitoksen alueelle rakennettavan navettakokonaisuuden alueella. Toimenpidealue kattaa suunnittelutyöntöynten kohteena olevan alueen. Tarkkuusinventoinnissa selvitetiin, sijaitseeko inventoitavaksi määrättyllä alueella kiinteää muinaisjäännöstä. Huomioon otetaan esihistoriallisten muinaisjäännösten lisäksi historiallisen ajan kohteet.

Keskiajalla Mustialan kylä muodosti jakokunnan, johon kuului Mutalahden osakylä. Mustialan kylä oli jaettu kahteen hallintopitäjään: v. 1539 neljä Mustialan taloa kuului Portaan pitäjän Tammelan neljänneskuntaan ja kaksi taloa Lehijärven pitäjän Teuron neljänneskuntaan. Järjestely periytynee jo 1400-luvulta. Varhaisin tunnettu mustialalainen on v. 1457 mainittu per kandaia, joka oli lautamiehenä Loimon pitäjän käräjillä. Todennäköisesti Mustialassa on 1500-luvun alussa ollut jo viisi taloa. (Alanen 2004:140–1.). Mustialan kylän alkuperäisen tonttimaan sijaintia ei ole voitu asiakirjoista selvittää.

Mustialaan perustettiin 1500-luvulla kuninkaankartano. Karjakartano lakkautettiin tehottomana, ja kartano läänitettiin Klaus Kristerinpoika Hornille vuonna 1562. Tila oli toiminut myöhemmin Portaan, Kalvolan ja Saarioisten pitäjien vouden asuinpaikkana. Vuoden 1684 kartan mukaan Mustialassa oli kartanorakennuksen pohjoispuolella neljä asumusta, jotka olivat lampuotien viljelyksessä olleita taloja. Maanviljelysopiston rakentaminen alkoi vuonna 1838. Mustialan maanviljelysopisto sijoitettiin vuonna 1694 perustettuun entiseen Uudenmaan ja Hämeen ratsujoukkojen everstiluutnantin virkataloon.

Nykyisin Mustialassa sijaitsevat Hämeen ammattikorkeakoulun ja Hämeen ammatti-instituutin yksiköt, joissa voi opiskella maaseutuelinkeinojen koulutusohjelmassa.

Mustialan maanviljelysopisto kuuluu ympäristöministeriön Maisema-alue työryhmän luetteloimaan Mustialan-Portaan-Kaukolanharjun arvokkaaseen maisema-alueeseen sekä valtakunnallisesti merkittävään kulttuurimaisema-alueeseen. Mustialan opiston rakennuksista osa on suojeltu ja varjeltu valtion omistamien rakennuksien suojelusta annetulla asetuksella vuonna 1993.

Mustialan maatalousoppilaitos sijaitsee Tammelan kuntakeskuksen pohjoispuolella, peltojen ympäröimänä. Mustialan rakennuskanta on vanhimmilta osiltaan opiston perustamisen ajoilta.

4 Inventointityö

Alueelta ei tunneta entuudestaan muinaisjäännöskohteita. Arkeologisessa inventoinnissa pyrittiin paikantamaan aiemmin tuntemattomia kohteita historiallisten karttojen, paikallishistorioiden, maaperäkarttojen ja maastotarkastuksen avulla. Arkeologinen inventointi jakaantuu kolmeen osaan: esiselvitykseen, maastoinventointiin ja raportointiin. Esiselvitysvaiheessa tehtiin arkistonselvitys, johon kuului hankealueen aiemmin tunnettujen kohteiden ja irtolöytöjen paikantaminen sekä tutustuminen alueen tutkimushistoriaan ja tärkeimpiin arkistolähteisiin. Inventoinnin maastotyöt kohdistuivat Mustialan maatalousoppilaitoksen alueelle suunnitellun navettakokonaisuuden rakentamisalueelle. Raportointivaiheessa käsiteltiin maastotöiden yhteydessä kerätty aineisto sekä laadittiin raportti sekä siihen liittyvät luettelot ja kartat.

4.1 Valmistelu ja esityöt

Hankealueen tunnetut muinaisjäännöskohteet selvitettiin olemassa olevien lähteiden perusteella, mm. Museoviraston ylläpitämän muinaisjäännösrekisterin avulla.

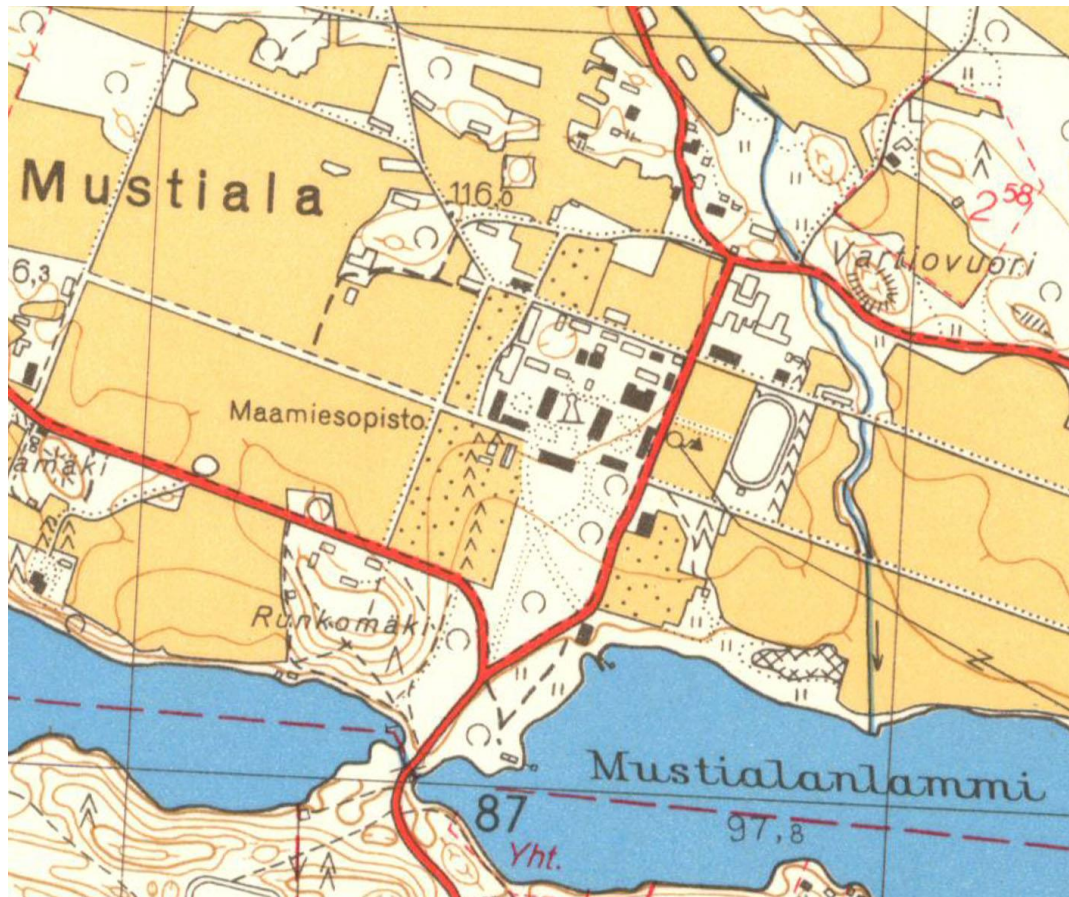
Valmisteluvaiheessa kartoitettiin alueen potentiaaliset muinaisjäännösalueet mm. ilmakuvien ja maaperäkarttojen perusteella sekä selvitettiin alueen tunnetut muinaisjäännökset aiempien arkeologisten tutkimusten avulla. Kohteiden paikantamisen perustan muodostivat aiempien tutkimusraporttien tiedot. Tarvittaessa aiempien raporttien tietoja täydennettiin arkistotyöskentelyn avulla.

Kuva 3. Ote kartasta: Forssell, Lars (1696). Tiluskartta Mustialan kartanosta. Karttaan on merkitty pellonlaitaan rakennuksia päärakennuksen luoteispuolelle.

Kuva 4. Ote kartasta Laxen (1849-50). Tutkimusalueen kaakkoisosaan on merkitty rakennus, talli.

Kuva 5. Ote peruskartasta PK 2113 07 Tammela vuodelta 1960.

4.2 Maastotyö

Maastotöiden yhteydessä tutkittiin erityisen tarkasti tulevat rakennuspaikat. Inventointimetodina käytettiin intensiivistä pintapoimintaa, metallinilmaisain havainnot ja koekuopitusta.

Maastossa kohteiden paikantamisen perusteena on maaston topografia ja havainnot. Kohteet dokumentoitiin valokuvaamalla, kirjallisin muistiinpanoin ja karttamerkinnöin. Maastotarkastuksessa käytiin läpi suunniteltu rakennusalue. Maastossa kohteet valokuvattiin ja niistä kirjattiin havainnot sekä maasto-, maaperä- ym. havainnot sekä mahdolliset muut taustatiedot.

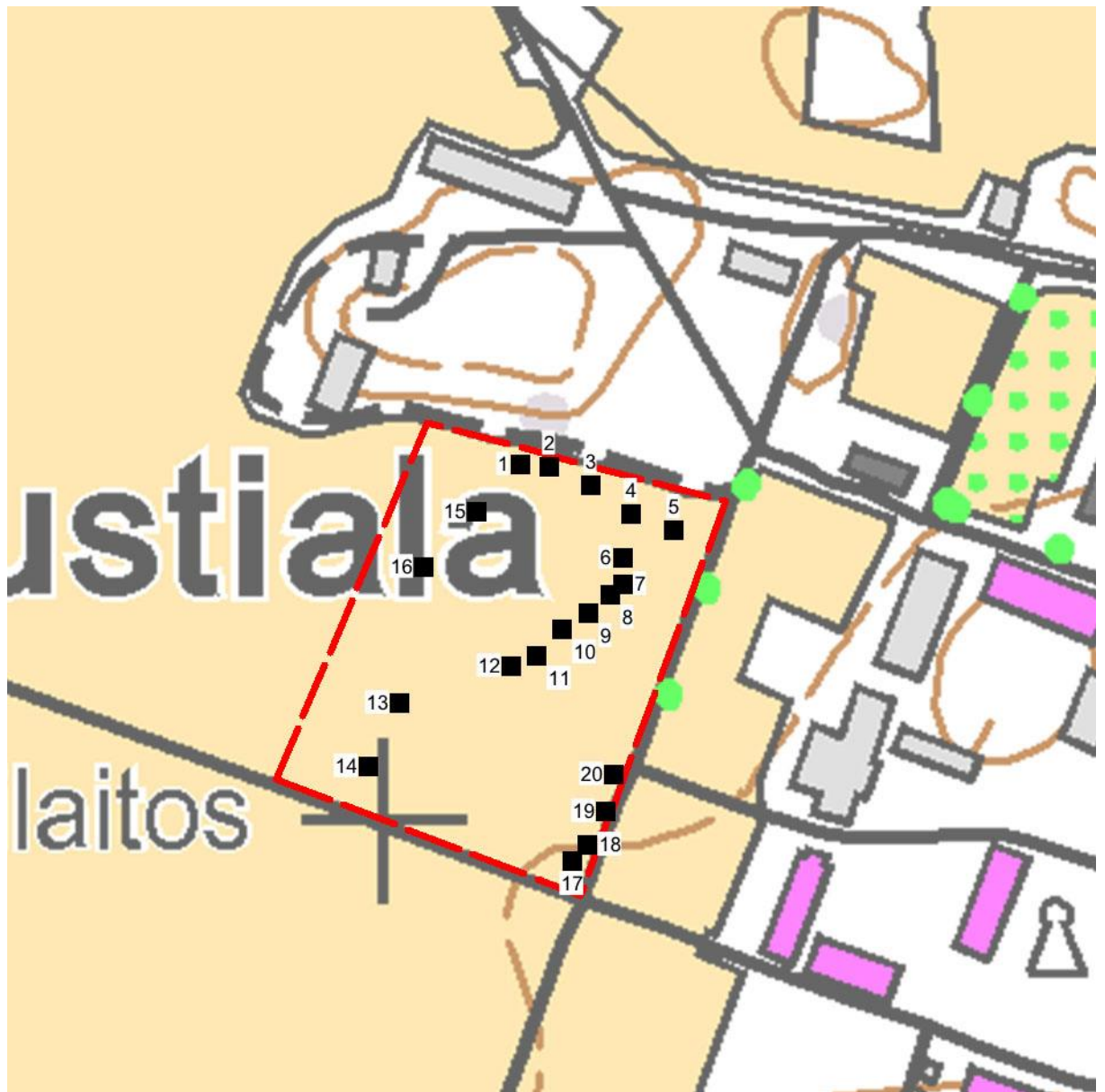
Kohteiden paikantaminen ja rajausta tehtiin GPS-laitteen (tarkkuus noin +/- 5 m), mittanauhojen ja kompassin avulla. Paikantamiseen käytettiin Garmin GPSmap 62s satelliittipaikanninta, jolla mitattiin rakenteiden sijainti ja havaintopisteet. Tutkimuksen koordinaatistona käytettiin WGS84 koordinaattijärjestelmää. Vanhojen tai poikkeavien koordinaattien muunnokseen käytettiin MapInfo 11.5 tietokoneohjelmaa, jolla myös inventointikertomuksen kartat laadittiin. YKJ koordinaateilla on kuvattu vanhoja muinaisjäännösrekisterin mukaisia koordinaatteja. Raportin uudet ja muuttuneet koordinaatit on ilmoitettu ETRS 89 -TM 35 järjestelmän mukaisina.

Maastotöitä tehtiin 27. ja 28.4.2014. Työt aloitettiin alueen intensiivisellä pintapoiminnalla. Pintapoiminta toteutettiin koko peltoalueella noin 5 m leveissä kaistoissa parityönä. Kaistoilta kerättiin talteen suurin osa löytömateriaalista, joka koostui lähinnä 1800- ja 1900-lukujen posliinista, lasista, metalliesineiden katkelmista ja tiilenpaloista. Ainoa mahdollisesti esihistoriallinen löytö oli ki-

viesineen katkelma, joka alustavasti tulkittiin mahdollisesti kivikautisen kirveen katkelmaksi.

Pintapöimintää täydennettiin metallinilmaisoin havainnoilla. Pellosta kerättiin talteen nautoja, muutamia luoteja ja hylsyjä, kaksi 1800-luvun rahaa sekä erilaisen metallipakkausten osia. Metallinilmaisoin työskentely keskitettiin pellon pohjoisosiin, jossa maaperä oli hiekkaisempaa ja oletettavasti edullisempaa varhaiselle ihmistoiminnalle.

Pintapöimintä ja metallinilmaisinhavaintoja tarkennettiin koekuoppien avulla. Koekuoppia kaivettiin kaikkiaan 20 kappaletta. Koekuopat sijoitettiin pintahavaintojen perusteella tarpeellisiksi katsottuihin paikkoihin sekä tuleville rakennuspaikoille. Koekuoppien koko oli n. 50 x 50 cm ja ne kaivettiin koskemattoon pohjamaahan saakka.

Kartta 3. Koekuoppien sijainti. MK 1 : 2500.

Katkoviivalla on rajattu tutkimusalue

Mustalla pisteellä on ilmoitettu koekuopat ja niiden numerot.

Ote peruskartasta (© Maanmittauslaitos 04/2014). Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto.

4.2.1 Koekuopat

Taulukko 1. Koekuopat.

NRO	muu ta	Maannos (syvyys cm pinnasta)						Koord. ETRS 89 N	Koord. ETRS 89 E
		Pelto- multa	hiekan- sek. mul- ta	hiekkä	"likamaa" savi	savi	ruskea hiesu		
1		0 – 20	20 – 37	37 – 40					
2	*	0 – 23	23 – 36	36 – 39 (punert.) 39 – 42					
3	*	0 - 26	26 - 36	36 – 50 (punert.)					
4		0 – 34		34 – 44					
5		0 – 27		27 – 32					
6		0 – 45		45 – 57					
7		0 - 34		34 – 42					
8		0 – 32		32 – 42					
9		0 – 32		32 – 46					
10		0 – 36		36 – 42					
11		0 - 37		37 – 43					
12		0 - 26				26 – 31			
13		0 – 34		34 – 39					
14		0 - 30				30 – 33			
15		0 – 52		52 – 57 (keltai- nen)					
16		0 -44		44 – 47					
17	**	0 - 26			26 – 39	39 – 48			
18	**	0 – 24			24 - 44	44 - 48	48 - 54		
19	**	0 – 25			25 – 45	45 - 50	50 – 53		
20	**	0 - 28			28 - 43	43 - 51			

* punertavaa hiekkaa peltokerroksen alla. Mahdollisesti saostumaa tai mahdollisesti erikoinen väri liittyy läheiseen riihen jäännökseen. Ei löytöjä.

** puretun 1800 –luvun tallin paikalla, savimaa liittyyne rakennuksen piha tai lattiakerrostumiin

5 Havainnot

Maastossa havaittiin kaksi kohdetta, joilla katsottiin olevan muinaistieteellistä arvoa.

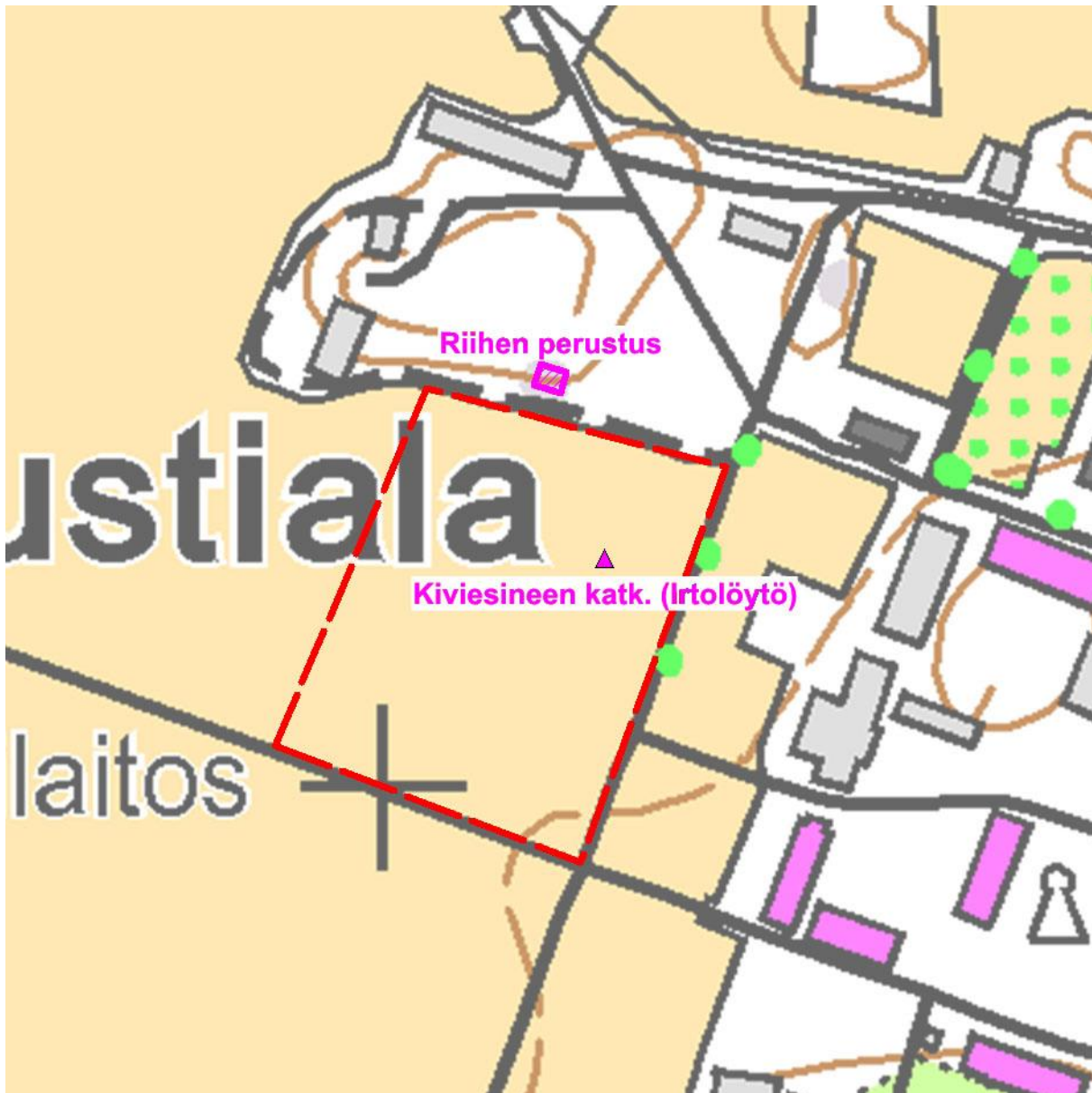
Pintapöiminnassa löydetyin mahdollisen kivikautisen kirveen katkelman paikalle ja sen lähistölle kaivettiin muutamia koekuoppia, joista ei tehty havaintoa kiinteästä muinaisjäännöksestä. Koekuopista tehtyjen havaintojen perusteella on oletettava, että kiviesineen katkelmaan ei liity kiinteää muinaisjäännöstä, kuten asuinpaikkaa.

Peltoalueen pohjoispuolella avokallion eteläpuolella havaittiin lohkotuista luonnonkivistä tehdyn rakennuksen ja uunin perustus. Rakenteen eteläosa oli osin peittynyt myöhemmin pellolta nostettujen kivien ja muualta tuodun rakennusmateriaalin alle. Paikalle on merkitty 1600-luvun karttoihin mahdollinen rakennus. Paikalla ei kuitenkaan näyttäisi nuoremmissa kartoissa sijaitsevan rakennusta. Rakenteen muoto ja sijainti muun asutuksen ulkopuolella antavat olettaa, että kyseessä on varhaiseen peltoviljelyyn liittyvä jäännös, todennäköisesti riihen perustus ja tulisija.

Pellon koilliskulmaan kaivetuissa koekuopissa havaittiin peltomultakerroksen alapuolella tiiviiksi tallautunut savikerros, jonka epäiltiin olevan peräisin paikalla sijainneen tallin lattiasta. Talli on merkitty 1849-1850 karttaan.

Kuva 6. Koekuoppa 1.

Kartta 4. Havainnot, MK 1 2500.'

Ote peruskartasta (© Maanmittauslaitos 04/2014). Lisäykset pohjakarttaan: Kalle Luoto.

5.1 Mustiala Kuivuri [uusi kohde] työ- ja valmistuspaikat, viljelmät, riihen paikka

Nimi:	Mustiala Kuivuri
Kunta:	Tammela
Laji:	ehdotus: kiinteä muinaisjäännös
Ajoitus:	historiallinen aika (1600-luku?)
Muinaisj.tyyppi:	työ- ja valmistuspaikat
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
N	6 747 150
E	324 062
Z/m.mpy	
Koord.selite	GPS mittaus tulisijan keskeltä
Peruskartta:	PK 2113 07 Tammela
Aiemmat tutkimukset:	-

Havainnot 2014:

Pellon ja peltotien pohjoispuolella sijaitsevan avokallion eteläpuolella sijaitsee rakennuksen kivijalka ja tulisijan raunio. Säilyneen kivrakenteen koko on noin 10 m (itä-länsi) x 8 m (Pohjonen-etelä). Rakenteen keskellä on suorakulmaisen tulisijan jäännös, jonka koko on noin 2 x 2 m ja korkeus noin 20 cm. Tulisijan reunakivet ovat keskustan kiviä suurempia. Uunin edessä on havaittavissa mahdollinen suuaukko. Rakenteen pohjoispuolella kohoaa noin 2 m korkea avokallio.

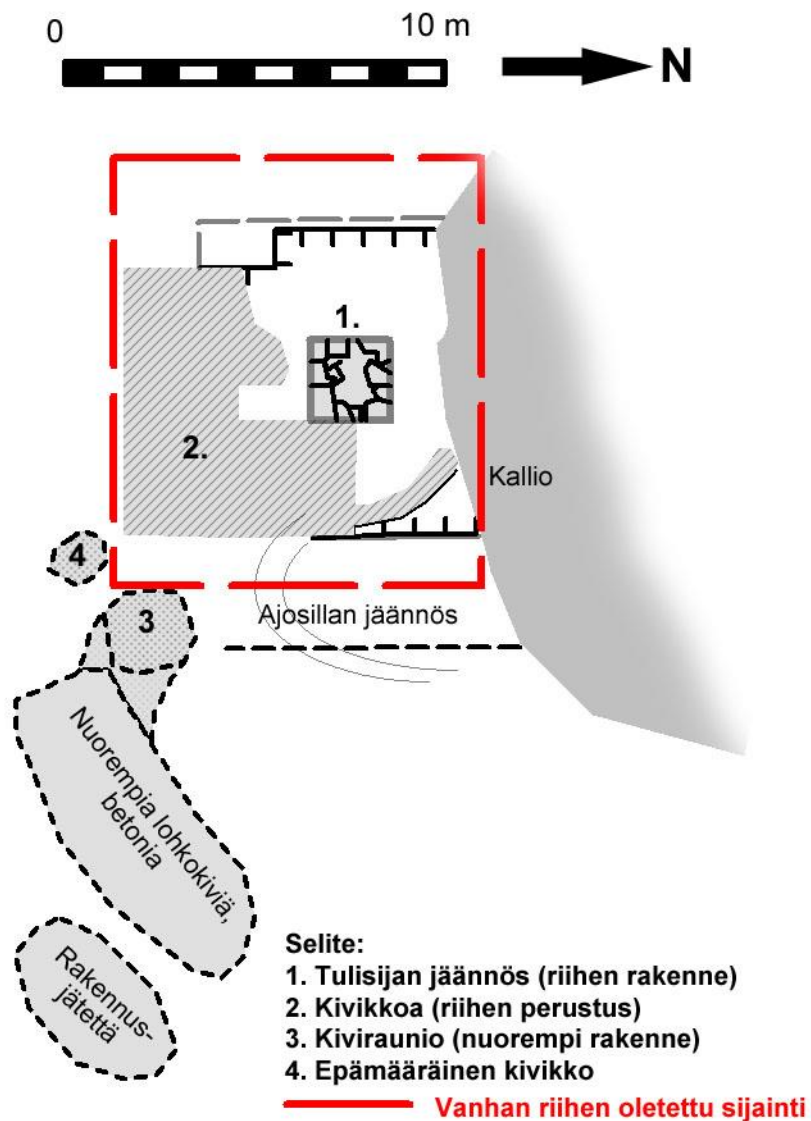
Rakenteen eteläreunan päälle on kasattu pellolta nostettuja kiviä sekä muualta tuotua kiviaineista ja rakennusten osia.

Kuva 7. Riihen jäännös ja kallio kuvattuna pellonlaidan tieltä.

Kuva 8. Riihen jäännös kuvattuna kallion päältä, vasemmalla ajosillan jäännös.

Kartta 5. Luonnoskartta kohteesta "Mustiala Kuivuri". MK 1 : 200.
Punaisella rajattu todennäköinen riihen jäännös.

5.2 Runkomäentie [uusi kohde] irtolöydöt, löytöpaikat

Nimi:	Runkomäentie
Kunta:	Tammela
Laji:	ehdotus: irtolöydöt, löytöpaikat
Ajoitus:	kivikautinen (?)
Muinaisj.tyyppi:	irtolöydöt, löytöpaikat
Lukumäärä:	1
ETRS TM 35	
Nimi:	
N	6 747 083
E	324 081
Z/m.mpy	
Koord.selite	GPS mittaus löytöpaikalta
MK numero	KM 39902 (diar. 11.6.2014)
Peruskartta:	PK 2113 07 Tammela
Aiemmat tutkimukset:	-

Havainnot 2012:

Hiotun kiviesineen katkelma löydettiin pellostä pintapoiminnan yhteydessä.

Kiviesine on mahdollisesti kivikautisen kivikirveen teräosan katkelma.

Esine paljastui paikalla suoritetun systemaattisen pintapoiminnan yhteydessä. Muut pintapoimintalöydöt koostuivat historiallisen ajan esineistöstä, lähinnä 1800- ja 1900-luvun taloustavarasta. Mainittakoon, että samaan aikakauteen liittyvät muutamat pellossa havaitut palaneen luun katkelmat. Kivikautista esineistöä, kuten kvartsi-iskoksia, paikalla ei havaittu. Myöskään paikalle kaivetusta koekuopista ei tehty havaintoa muinaisjäänöksestä.

Olosuhteet pintapoiminnalle olivat hyvät, koska pelto oli hiljattain aurattu. Maaston kuivuudesta johtuen peltomulta hieman pölysi liikuttaessa ja tuulen vaikutuksesta. Koekuopista havaittiin, että löytöpaikan maannos koostuu noin 40 cm pak-susta hiekkanekaisen peltomullan kerroksesta, jonka alapuolella oli hiekkamaa. Koska paikalla ei havaittu muita kiinteään muinaisjäänökseen viittaavia esineitä, kyseessä lienee irtolöytö.

Lähteet

Enqvist Johanna 2006. ARKEOLOGISEN KULTTUURIPERINNÖN TÄYDENTÄVÄT SELVITYKSET HÄMEESSÄ 2005–2006. Historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi Tammelan kunnan alueella 16.–21.9. 2005. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Pesonen, Petro 2006: TAMMELAN ARKEOLOGINEN INVENTOINTI. Museovirasto.

Kuusela Jari-Matti & Tiilikka Jasse 2009: Tammelan rautakauden periodi-inventointi 2009. Turun yliopisto.

Historialliset kartat:

Forsell, Lars (1684). Gometrisk charta öfver Mustiala gårdens belägen. Kansallisarkisto, maanmittauslaitoksen uudistusarkisto, sig. H 79 5/1-2.

Forsell, Lars (1696). Tiluskartta Mustialan kartanosta. Kansallisarkisto, maanmittauslaitoksen uudistusarkisto, sig. H 79 5/3.

Laxen (1849-50). Kartta, tilus- ja pyykkiselitys sekä tilusvaihtoasiakirjat Mustialan maanviljelysopistosta. Kansallisarkisto, maanmittauslaitoksen uudistusarkisto, sig. H 79 5/8-34.